

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra Praktické Teologie

Bakalářská práce

Využití zvukového média v edukaci romských uživatelů drog

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Kamil Podzimek, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 4.

2009

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma *Využití zvukového média v edukaci romských uživatelů drog* jsem vypracoval samostatně pouze s použitím literárních pramenů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

----- 2009

Kamil Podzimek, DiS.

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za odborné vedení práce a za připomínky, které vedly k jejímu napsání. Děkuji také všem kolegům z protidrogových služeb za poskytnuté rozhovory.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. Teoretická část	8
1 Terénní sociální práce s uživateli drog.....	8
1.1 Cílová populace terénních programů.....	8
1.1.1 Východiska terénní sociální práce s uživateli drog	9
1.1.2 Cíle terénních programů pro uživatele drog.....	12
2 Terénní sociální práce s uživateli drog v programu Jihočeský streetwork.....	14
2.1 Poslání a cíle služby	14
2.1.1 Cílová skupina programu	15
3 Drogový problém v prostředí romského etnika.....	16
3.1 Charakteristika problému z hlediska protidrogových služeb.....	17
3.1.1 Romská hudba - možný prostor komunikace	24
II. PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 Cíl práce a hypotézy	25
4.1 Cíl práce.....	25
4.1.1 Hypotézy	26
5 Metodika	27
5.1 Metoda šetření.....	27
5.1.1 Výzkumný soubor.....	27
6 Analýza dat.....	29
7 Shrnutí.....	37
ZÁVĚR.....	41
Seznam odborných zdrojů	43
Seznam zkratk	46

Seznam příloh	47
Abstrakt	49

ÚVOD

Před čtyřmi lety jsem začal pracovat jako terénní pracovník s uživateli drog, romští toxikomani využívali protidrogových služeb spíše sporadicky. Pokud tato skupina uživatelů návykových látek začala využívat služby, tak ve většině případů nepravidelně. Snad jako každý nováček v oboru, i já jsem byl plný ideálů a odhodlání. V „terénu“ jsem potkával mnoho mladých Romů, zjevně intoxikovaných pervitinem. „Romové sice berou, ale nemění a asi měnit nebudou, vůbec je to nezajímá“, odpověděla mi kdysi kolegyně se kterou jsem pracoval na mé všetečné otázky. V té době mě začala skupina romských uživatelů drog více zajímat a kontaktovat tuto skupinu uživatelů pro mne byla výzva. Momentálně pracuji v občanském sdružení Prevent v zařízení Jihočeský streetwork, jako ředitel zařízení a terénní sociální pracovník. Ve své profesi se stále specificky práce s romskými uživateli drog zabývám.

V dnešní době nabývá intenzita drogového problému v prostředí romského etnika nebyvalých rozměrů. V romských komunitách se objevuje velká míra problémového užívání drog a závislostí, snižuje se věk injekčního užívání, drogy zneužívají celé rodiny, rodiče i jejich děti. V neposlední řadě mají romští uživatelé drog velice malé obsazení v léčbě, službách typu psychiatrická léčebna, komunita či doléčování. Většina protidrogových služeb hodnotí zneužívání drog v romských komunitách jako vysoce rizikové, především díky absenci základních informací o nebezpečnosti návykových látek. Na XIV. Mezinárodní konferenci AT sekce byl prezentován příspěvek „Možnosti léčby drogových závislostí z pohledu Romů“, tento příspěvek reflektoval absenci Romů v léčebných zařízeních. Součástí příspěvku byl autentický film, který zaznamenal rozhovory s romskými uživateli drog a potvrdil neinformovanost romských uživatelů o možnostech léčby, nebezpečnosti drog, infekčních chorobách a v neposlední řadě zásadách Harm reduction. Příspěvek se ovšem nezabýval a ani nenavrhoval konstruktivní řešení, které by vedlo ke zlepšení situace. V kuloárních debatách proběhla diskuse, jak efektivně předávat romským uživatelům drog základní informace o zásadách Harm reduction. Všechny protidrogové služby v České republice naráží na fakt,

že většina romských uživatelů návykových látek není informovaná o zásadách Harm reduction a nebezpečnosti drog. Pokud se nám daří romským uživatelům drog tyto informace předat a můžeme říci, že je znají a dodržují, jedná se o proces velice zdlouhavý. Zdlouhavost a dá se říci, že neefektivnost předávání základních informací je také jednou z příčin vzniku drogového problému v romské komunitě.

Práce se bude zabývat myšlenkou, že pro edukaci romských uživatelů návykových látek můžeme využít hudbu, která je v romské kultuře tradičním nástrojem ústně předávaného dědictví. Cílem práce je zjistit, zda je dle odborníků z adiktologie zvukové médium efektivní prostředek pro předávání informací o nebezpečnosti drog romským uživatelům návykových látek. Práce bude dále reflektovat a analyzovat efektivitu edukace uživatelů drog z řad Romů a zkušenosti pracovníků protidrogových služeb v jižních Čechách s touto skupinou uživatelů.

Teoretická část definuje východiska terénní sociální práce s uživateli drog včetně jejich cílů, cílové skupiny a základních principů. Dále jsou představena tato východiska na konkrétním příkladech z praxe projektu Jihočeský streetwork, který poskytuje nízkoprahové služby uživatelům drog v ulicích města České Budějovice. Blíže je nastíněna problematika zneužívání drog v romské komunitě, příčina masovosti užívání drog Romy a také specifika romských uživatelů drog z pohledu protidrogových služeb.

Práce se pokusí na základě diskuse s odborníky protidrogových služeb, hledat v teoretické rovině nové postupy pro efektivnější práci s romskými uživateli drog. Pokud se teoretická rovina bude jevit jako vhodný postup další práce, můžeme uvažovat o zavedení nových postupů s romskou klientelou do praxe adiktologických služeb.

I. Teoretická část

1 *Terénní sociální práce s uživateli drog*

Zneužívání návykových látek se stalo celosvětovým problémem, který nás všechny ovlivňuje buď přímo či nepřímo. Každá země se s tímto globálním problémem snaží nějak vyrovnat. V této kapitole představíme terénní sociální práci s uživateli drog z několika pohledů, ať už jde o sociální službu dle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, multidisciplinární přístup práce se specifickou klientelou, adiktologický obor, či jako jeden z přístupů protidrogové politiky České republiky.

Terénní sociální práce s uživateli drog se zaměřuje na aktivní vyhledávání klientů v jejich přirozeném prostředí, kteří nejsou v kontaktu se zdravotnickou, sociální či jinou institucí. V kontaktu s žádnou institucí nejsou zpravidla z těchto důvodů: mají špatné zkušenosti s využíváním některých služeb, o možné pomoci vůbec nevědí, mají často zkreslené informace, mají strach z prozrazení. Tím se tyto uživatelé drog stávají těžko zachytitelní a ovlivnitelní.¹

Terénní programy kladou minimální požadavky na své klienty pro vstup do služby, tím se stávají snadno dostupné a často se jedná o první službu, kterou klienti začínají využívat.²

1.1 *Cílová populace terénních programů*

Obecně můžeme říci, že jde o obtížně oslovitelnou populaci uživatelů drog, která má minimální motivaci využívat odborných služeb či řešit svou aktuální situaci. Jde především o uživatele drog, kteří žijí rizikovým způsobem života.³

¹ Srov.: STANÍČEK, J. - HRDINA, P. Východiska a principy terénních programů pro uživatele drog. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, 2007. s. 223.

² Srov.: ČERNÁ, D. et al. Terénní sociální práce s vybranými cílovými skupinami. In. JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 353. ISBN 978-80-7368-503-4.

Na drogové scéně existuje několik druhů uživatelů drog, na které se terénní programy zaměřují:

- Experimentátoři, tj. uživatelé drog v počátcích užívání návykových látek.
- Děti ulice, které se pohybují na drogové scéně, nacházejí přechodný azyl v drogových bytech, squatech.
- Pravidelní uživatelé drog, jejichž zdravotní a sociální situace ještě není debaklová a kteří nejsou tudíž motivováni ke kontaktu s pomáhající institucí.
- Problémoví uživatelé drog v rozvinutém stupni závislosti.⁴

Terénní programy se nejčastěji zaměřují a pracují s problémovými uživateli drog. EMCDA definuje problémového uživatele drog jako člověka, který naplňuje minimálně jednu z následujících podmínek:

- Užívá opiáty. Jako problémové je vnímáno i první užití opiátu, protože i při něm může dojít k předávkování.
- Dlouhodobě či pravidelně užívá drogy amfetaminového typu, v ČR je prakticky omezeno pouze na metamfetamin (pervitin).
- Drogy užívá injekčně. Tímto způsobem aplikace se vystavuje riziku přenosu infekčních onemocnění a dalším zdravotním problémům s injekčním užíváním spojeným.⁵

1.1.1 Východiska terénní sociální práce s uživateli drog

Terénní práce vychází z principů Public health (ochrana zdraví veřejnosti) a pragmatického přístupu Harm reduction (snižování zdravotních a sociálních poškození spojených s užíváním návykových látek). Pragmatický přístup umožňuje práci s klienty na všech stupních drogové závislosti, akceptuje

³ Srov.: HRDINA, P. – KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 159. ISBN 80-86734-05-6.

⁴ Srov.: HRDINA, P. – KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 159. ISBN 80-86734-05-6.

⁵ Srov.: ZÁBRANSKÝ, T. *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 18. ISBN 80-244-0709-4.

i uživatele drog a drogově závislé, kteří nejsou ochotni a schopni ztotožnit se s cílem úplné abstinence. Předpokládá, že celé řadě komplikací spojených s užíváním drog je možné zabránit, pokud se podaří uživatele oslovit a hlavně ovlivnit. Základním principem je tzv. nízkoprahový přístup, který vede k maximální možné dostupnosti poskytovaných služeb pro uživatele drog v prostoru i čase.⁶

Dle Černé et al.: „*Harm reduction vychází z myšlenky, kdy je jak pro společnost, tak pro jednotlivce výhodnější dbát takových zásad, aby nedocházelo k dalšímu poškození organismu v důsledku užívání drog. Pro některé klienty to platí na dobu přechodnou, než se rozhodnou jít svojí závislost léčit, pro jiné je to strategie dlouhodobě udržitelného zdraví. Tento princip bere ohled na jednotlivé uživatele drog, jejich zdraví a sociální fungování.*“⁷

Strategie Harm reduction jako jeden ze čtyř pilířů evropské drogové politiky neusiluje o úplnou eliminaci užívání drog, ale snaží se pracovat na stabilizaci životního stylu uživatelů drog, aby negativní důsledky takového užívání byly co nejmenší.⁸

Dle Hrdiny a Staníčka lze pravidla a postoje Harm reduction shrnout následovně:

1. HR prosazuje, že některé způsoby aplikace drog jsou bezpečnější než jiné, např. inhalování heroinu z aluminiové fólie je bezpečnější než intravenózní aplikace.
2. HR prosazuje, že abstinence není v dané chvíli tím nejdůležitějším nebo nejvhodnějším cílem.
3. HR pracuje s lidmi „tam kde jsou“.
4. HR prosazuje, že uživatelé drog jsou schopni řídit si svůj vlastní život a měnit se.

⁶ Srov.: HRDINA, P. – KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 161. ISBN 80-86734-05-6

⁷ ČERNÁ, D. et al. Terénní sociální práce s vybranými cílovými skupinami. In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 356.

⁸ Srov.: Tamtéž.

5.HR pravidelně vztahuje uživatele drog do spolupráce na programech a aktivitách, které jsou zaměřeny na pomoc jim samým.

6.HR počítá s prostředím uživatele drog a jeho okolím, aby byly zvolené intervence účinné.“⁹

Oproti Harm reduction tak koncept Public health vychází ze zakázky společnosti a nesleduje zájem individuálního klienta. V praxi to znamená ochrana společnosti před riziky spojenými s drogami, která je v konečném důsledku pro společnost ekonomicky výhodnější, tj. prevence HIV, hepatitid a jiných infekčních onemocnění je daleko méně nákladná než následná léčba či represe.¹⁰

Hrdina popisuje, „Public health je uplatňována mimo jiné v boji proti šíření epidemie HIV/AIDS. S jejím nástupem musely služby zaměřené na uživatele drog pružně reagovat a přizpůsobit svou nabídku, například o bezplatné poskytování kondomů a vzdělávání v oblasti bezpečného sexu, nácvik bezpečnějšího užívání a nácvik čištění nádobíčka. Cílem bylo snížit riziko šíření HIV plynoucích z injekčního užívání drog a rizikového sexu. Tento cíl má daleko širší význam než jen ochranu problémových uživatelů drog: je to právě rizikový sex, který překračuje hranice mezi drogovou komunitou a širší společností a jeho prostřednictvím může docházet k šíření virových infekcí do nedrogové populace.“¹¹

Pro úplné pochopení terénní sociální práce s uživateli drog je třeba se také zmínit o určitých mechanismech, které fungují mezi uživateli drog. Dle Hrdiny a Staníčka, „normou chování je sdílení, kdy spousta věcí je společných, např. bydlení, potraviny a oblečení. Často můžeme pozorovat, že uživatelé pomáhají jeden druhému s denními problémy spojenými s jejich životním stylem, spojeným

⁹ STANÍČEK, J. - HRDINA, P. Východiska a principy terénních programů pro uživatele drog. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, 2007. s. 225.

¹⁰ Srov.: ČERNÁ, D. et al. Terénní sociální práce s vybranými cílovými skupinami. In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 353-364. ISBN 978-80-7368-503-4.

¹¹ HRDINA, P. Harm reduction – Snižování poškození drogami. In In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 1 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, s.264.

*s intenzivním užíváním drog. Vše se přitom odehrává v prostředí, kde ke stereotypu života patří vykořisťování, okrádání.*¹²

Sdílení v komunitě uživatelů drog jako takové má nejen praktickou stránku, ale také symbolickou. Jde především o rituály spojené s nitrožilním užíváním drog, kdy se ve velkém množství případů drogy užívají společně. Významnou roli zde hraje i „závislost na jehle“, tedy rituál injekční aplikace drogy. Terénním programům jde tedy také o změnu rituálů, které provázejí uživatele drog jejich užíváním, a sice o změnu směrem k rituálům „zdravého“ užívání.¹³

1.1.2 Cíle terénních programů pro uživatele drog

Každý terénní program si nastavuje cíle dle svých potřeb, které vycházejí ze zakázky zadavatele v dané lokalitě, potřeby vyjít vstříc cílové skupině a především specifik drogové scény v daných lokalitách.

Cíle terénních programů jsou definovány v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Obecně tedy jde o vyhledání a minimalizování rizikového způsobu života uživatelů drog. Jde tedy o to kontaktovat skrytou populaci uživatelů drog, vhodnými prostředky na ni působit a minimalizovat veškeré negativní důsledky užívání drog nejen pro samotné uživatele, ale i pro společnost.¹⁴

Dle Hlouška sleduje terénní sociální práce s uživateli drog v teoretické i praktické rovině tyto cíle:

- *Udržet nízký výskyt AIDS a snížit výskyt hepatitid B a C.*
- *Snížit počet úmrtí v důsledku předávkování.*
- *Motivovat uživatele drog ke změně životního stylu směrem k abstinenci.*
- *Učit uživatele zásadám bezpečnějšího braní a zásadám bezpečného sexu.*

¹² STANÍČEK, J. - HRDINA, P. Východiska a principy terénních programů pro uživatele drog. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork, 2007. s. 223.

¹³ Srov.: Tamtéž

¹⁴ Srov.: HRDINA, P. – KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 161. ISBN 80-86734-05-6.

- *Motivovat klienty k výměně použitého injekčního materiálu nebo jeho bezpečné likvidaci.*
- *Udržovat nejvíce exponovaná místa v čistotě (sběr pohozených injekčních stříkaček a jejich bezpečná likvidace).*
- *Navazovat důvěru a motivovat klienty ke kontaktu se službami pro uživatele drog.*
- *Monitoring drogové scény, depistáž a sběr dat.¹⁵*
Černá, et al. rozdělila cíle terénních programů na oblast přímé a nepřímé práce. Oblast nepřímých cílů ještě oproti Hlouškovi rozšířila o:
 - *Minimalizovat negativní důsledky užívání drog pro společnost.*
 - *Působit ve společnosti osvětově (propagovat svoji práci, zdůrazňovat její pozitivní dopady).*
 - *Přispívat k rozšíření znalostí základny oboru.*
 - *Vytvářet odborné zázemí pro tvůrce drogové politiky.¹⁶*

Důležitým předpokladem pro takto nastavené cíle je i fakt, že užívání návykových látek může být pro určitou část lidí pouze jedna z životních etap. Postupem času většina uživatelů drog zjistí, že jim drogy nedávají to, co dříve a naopak převažují ve větší míře zážitky negativní nad pozitivními. V této situaci přichází motivace k výraznější změně. V této fázi je proto důležité, aby byl člověk schopen a stabilizován, jak po stránce psychické, zdravotní tak i sociální. Tento pragmatický přístup nastavuje cíle terénní práce na faktu, že celé řadě komplikací spojených užíváním návykových látek se dá zabránit včasnou a vhodnou intervencí, tj. oslovit cílovou populaci a následně ji ovlivnit.¹⁷

¹⁵ HLOUŠEK, R. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 95.

¹⁶ ČERNÁ, D. et al. Terénní sociální práce s vybranými cílovými skupinami. In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 355.

¹⁷ Srov.: HRDINA, P. – KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy. In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 162. ISBN 80-86734-05-6.

2 Terénní sociální práce s uživateli drog v programu Jihočeský streetwork

Jihočeský streetwork, dále jen JČSW, je jedním z programů o.s. Prevent, které působí na poli protidrogových služeb v Jižních Čechách od roku 1999. Samotný projekt JČSW vznikl v roce 2002 jako reakce na absenci terénního programu v Českých Budějovicích.¹⁸

2.1 Poslání a cíle služby

Poslání

Jihočeský streetwork prostřednictvím terénní sociální práce (tj. probíhá v přirozeném prostředí – ulice, bary, squaty, byty...) usiluje o snižování a omezování rizik spojených s užíváním nealkoholových drog v populaci uživatelů drog a široké veřejnosti v Jihočeském kraji a v Českých Budějovicích.¹⁹

Cíle služby

1) Snižovat a eliminovat negativní dopady spojené s užíváním návykových látek.

- Zdravotní a sociální stabilizace klienta.
- Snižování rizikového chování u jednotlivých klientů.
- Motivace ke změně životního stylu.

Tyto cíle vycházejí z pragmatického přístupu Harm reduction.

2) Ochrana veřejného zdraví.

- Bezpečná likvidace injekčního materiálu.
- Zvyšovat informovanost veřejnosti o obecné prospěšnosti protidrogových služeb, zejména terénních programů.
- Snížení výskytu infekčních chorob.

¹⁸ Závěrečná zpráva o realizaci programu protidrogové politiky v roce 2004. České Budějovice: o.s.Prevent, 2004.

¹⁹ Výroční zpráva 2008 o.s. Prevent. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

Tyto cíle vycházejí z přístupu Public health, který koresponduje se zakázkou společnosti, především ochrany nezasažené populace drogami.²⁰

2.1.1 Cílová skupina programu

Uživatelé drog v Jihočeském kraji, kteří užívají drogy jakýmkoli způsobem (injekčně, šňupáním, kouřením ...) a osoby přímo ohrožené drogovou problematikou.²¹

- **Dlouhodobí drogoví uživatelé** – jedná se o uživatele opiátů, amfetaminů a těch, co si aplikují drogu intravenózně (nitrožilně).
- **Rekreační uživatelé drog a experimentátoři** – jedná se zejména o věkovou skupinu 15-25 let, kteří začínají experimentovat nebo již rekreačně užívají nelegální drogy, zejména pervitin. Tito mladí lidé, kteří začínají užívat drogy, jsou ohroženi tím, že jsou málo informováni o rizicích souvisejících s užíváním drog.
- **Uživatelé tanečních drog** – v rámci programu „Prevence zneužívání syntetických drog na tanečních akcích“ jsou poskytovány služby Harm reduction přímo na vybraných tanečních akcích (minimalizace zdravotních a sociálních rizik souvisejících s užíváním tanečních drog).
- **Uživatelé drog z řad etnických menšin** – skupina uživatelů drog, kteří mají obecně špatné informace o nebezpečnosti drog a jejich užívání.
- **Injekční uživatelé návykových látek, kteří mají zájem pracovat a stabilizovat svou sociální situaci** – jedná se zejména o uživatele drog, kteří mají zájem o léčbu, chtějí abstinovat.²²

²⁰ Operační manuál projektu Jihočeský streetwork. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009. Interní dokument.

²¹ Výroční zpráva 2008 o.s. Prevent. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

²² Operační manuál projektu Jihočeský streetwork. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009. Interní dokument.

Tabulka č. 1

	2004	2005	2006	2007	2008	1.1-30.4.2009
Romští klienti	16	31	49	88	106	55

Zdroj: Průběžná zpráva ze spolupráce NCDM Srdíčko – Jiloro a NZDM V.I.P. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

Tabulka č. 1 znázorňuje počet romských klientů od roku 2004, kteří využili služeb programu Jihočeský streetwork. Každý rok dochází k nárůstu uživatelů drog z řad Romů, převážně jde o uživatele pervitinu. Tuto skupinu chápeme jako vysoce rizikovou, protože téměř všichni tito klienti programu mají malé povědomí o nebezpečnosti drog. V protidrogových službách často narážíme na jisté meze při předávání informací, ať už jde o nebezpečnosti drog, možnostech léčby či „bezpečnějšího užívání drog“.²³

3 Drogový problém v prostředí romského etnika

V této části kapitoly se pokusíme definovat, proč se v odborné veřejnosti mluví o užívání drog v romských komunitách jako o časované bombě. Vzhledem k jisté absenci odborných zdrojů zabývajících se konkrétně tématem drogového problému v prostředí romského etnika, můžeme tento problém definovat na základě mála dostupných zdrojů. Specifika romského etnika popíšeme nejen z pohledu odborných zdrojů, ale zároveň se pokusíme zapojit poznatky z přímé práce v romských komunitách zasažených problematikou zneužívání drog.

„Odhadnout, kolik Romů zachvátila drogová vlna, je nemožné. Jisté je, že jí podlehl mnohem rychleji, nekontrolovatelněji, bez jakýchkoli znalostí o narkotikách. V lepších případech se mnohé dozvídají, když už je pozdě. Zdaleka už nejde jen o „čichače“ s jejich pověstnými sáčky a nosem lačně nasávajícím

²³ Průběžná zpráva ze spolupráce NCDM Srdíčko – Jiloro a NZDM V.I.P. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

toluen. Romové kupují pervitin, heroin, zkoušejí LSD, stávají se uživateli i dealery drog.“²⁴

Drogy jsou v romském etniku velmi rozšířené. Samotné užívání drog navíc ještě prohlubuje již tak přítomné faktory sociální vyloučení. Vzhledem k rozšířenosti návykových látek v romských komunitách oproti běžné populaci nabývá tato problematika rizikovější podobu a tím také obtížnost řešení.²⁵

3.1 Charakteristika problému z hlediska protidrogových služeb

Romské etnikum má svá specifika, terénní pracovník by si měl být vědom těchto zjevných, a již v odborných zdrojích popsaných, odlišností. Tyto odlišnosti nám přináší jisté obtíže při kontaktování romských uživatelů drog a jsou také jednou z příčin masovosti zneužívání drog v romských komunitách. Tato etnická specifika si popíšeme a vysvětlíme, proč jsou také příčinou vzniku drogového problému v prostředí romského etnika:

- 1) Někteří klienti mají zkušenosti s diskriminací – Tato zkušenost se může projevit při společné práci pracovníka a klienta. Klient, který má zkušenost s diskriminací je k pracovníkům nedůvěřivý, pokud vstoupí do kontaktu, tak je kontakt velice krátký a pracovníci nemají prostor předat informace o nebezpečnosti drog a zásadách bezpečného braní.²⁶

Praxe: Kvůli nedůvěře k institucím jsou romští klienti zřídka kdy testováni na infekční choroby. Od roku 2002 byli otestováni na infekční choroby v programu Jihočeský streetwork pouze 2 romští klienti.

²⁴ BALÁŽOVÁ, J. Nová naděje pro romské uživatele drog [online]. Poslední aktualizace 10/2003 [cit. 2009-04-23]. Dostupné na: <<http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2003-10/141516>>.

²⁵ Srov. HLOUŠEK, R.. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Terénní práce s uživateli drog ve městě Brně*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 98.

²⁶ Srov. POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 408. ISBN 978-80-7368-503-4.

- 2) Životní styl orientovaný na přítomnost – Klienti často odkládají své problémy do budoucna.²⁷ Jak uvádí Gáborová, *„jejich život nezná zítřa, „Zítřa“ vzbuzuje úzkost, proto na ně nemyslí. Problém Romů vždy zněl „jak dnes přežít“, proto není možné čekat zájem o budoucnost. Zítřek je pro Romy něco mlhavého a neurčitého.“*²⁸

Praxe: Orientace na přítomnost se v naší praxi projevuje několika způsoby. Tím, že klienti moc neuvažují o budoucnosti, nedokážou si ani během rozhovoru, kdy se reflektuje jejich drogová kariéra, připustit a nebo více přemýšlet nad tím, jak jim užívání drog může v budoucnosti přinést řadu problémů. Téměř ve většině případů klienti nechodí na domluvnou schůzku, např. v rámci motivačních rozhovorů či testování na infekční choroby klienti nepřijdou, pokud to není hned. Navíc užívání drog jako takové umocňuje „časovou nespolehlivost“. Z hlediska bio-psycho-socio-spirituálního modelu závislosti je toto specifikum orientované na přítomnost jistou predispozicí vzniku závislosti.²⁹

- 3) Skupinová koheze – *„Užívání je silně vázáno na referenční skupinu vrstevníků, patrná je přítomnost sociální složky závislosti“*.³⁰ Dle Černého *„je romská koheze zejména mladých Romů patrná. Souvisí s kolektivismem, se sklonem být pospolu a dělat vše společně. Dalo by se uvažovat o tom, že tento sklon pramení z historické zkušenosti, že jen semknutí určité skupiny ji může ochránit před útoky z venčí. Rozhodující slovo v těchto skupinách pak má autorita.“*³¹ Negativním charakterem silné skupinové koheze je fakt, že romské rodiny a komunity nedovolují

²⁷ Srov. POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 408. ISBN 978-80-7368-503-4.

²⁸ GÁBOROVÁ, M. *Problematika užívání drog u romské populace*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce P. Vácha s.15.

²⁹ Závěrečná zpráva a drogové problematice v lokalitě Máj – České Budějovice. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

³⁰ HLOUŠEK, R. – ČERNÝ, J. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 101.

³¹ Srov: ČERNÝ, J. *Drogy v romské sociálně vyloučené lokalitě v Brně*. Brno, 2006. Diplomová práce Masarykovy univerzity v Brně. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce J. Winkler.

jedinci, aby se od ní v něčem odpoutal, myslel a choval se jinak, pokud tak učiní, komunita má tendenci ho vyloučit. Pokud dojde v partě mladých Romů ke zneužívání drog, tak se toto užívání stane normou. Ten kdo tuto normu nepřijme, je z party vyloučen.³²

Praxe: Na besedě v jednom nejmenovaném českobudějovickém nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, kde jsou klienti převážně mladí Romové, jsme realizovali besedu s klienty zařízení na téma - Streetwork - drogy a drogové závislosti. Na konci besedy nás šokovalo sdělení jednoho z klientů: „*Já stejně budu brát parno (pervitin).*“ Pracovník se zeptal: „*Ty jo a proč by jsi to dělal, když si tady slyšel, jak moc ti to může v životě ublížit?*“ Klient: „*Bereme drogy všichni, chci bejt borec, ne.*“ Tento klient klubu se pouze nevychloubal ale myslel to vážně, neboť za necelý rok se stal klientem terénního programu Jihočeský streetwork.³³

- 4) Komplex méněcennosti – „*Z tohoto pocitu a z nepřijetí plyne jejich nejistota, kterou odreagovávají nadutostí, vychloubáním, lží, primitivní brutalitou, předváděním, strháváním pozornosti. S tímto komplexem souvisí, že se stydí na něco „gádžů“ ptát, nebo žádat o pomoc, obávají se, že něco udělají nebo řeknou špatně.*“³⁴

Praxe: V praxi se setkáváme s tím, že klienti si během rozhovoru nepřipouští svou závislost na drogách, vyhýbají se otevřenému rozhovoru o jejich drogové kariéře. Pokud jsou během kontaktu ve skupině, předvádí se jeden před druhým, pokoušejí hranice pravidel kontaktů a snaží se pro sebe získat nějaké výhody.

- 5) Velký význam má rodina, která často potlačuje míru vlastní individuality. Rodina drží při sobě. Mezi jednu z největších hodnot Romů patří láska

³² Srov.: HLOUŠEK, R. – ČERNÝ, J. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 101.

³³ Analýza drogové situace v sociálně vyloučené lokalitě Okružní a lokalitě Palacké náměstí. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

³⁴ Srov: GÁBOROVÁ, M. *Problematika užívání drog u romské populace*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce P. Vácha. s.15.

k rodině.³⁵ Dle Gáborové, *„Rodiče své děti milují takovou láskou, že jsou často k nim i k sobě zcela nekritičtí. Děti v rodinách nemají žádné povinnosti, pouze péči o vlastní sourozence. Mohou si všechno dovolit, nejsou vychovávány jako děti Neromů. Jedí, když mají hlad, vstávají, až se samy probudí, jdou spát, až se jim chce. Učí se tím, že vnímají, co dělají druzí. Nikdo jim neporoučí, učí se samočinně.“*³⁶ Silné rodinné vazby mají často za důsledek, že romští uživatelé žijí se svými rodiči. Typické je také, že v rodině žije několik uživatelů drog, nejčastěji sourozenců. V některých případech zneužívají drogy celé rodiny.³⁷ Z hlediska sociální úrovně vzniku závislosti nastává velký problém, pokud dítě vyrůstá v rodině, kde se užívají drogy, a nebo v těsné blízkosti závislých osob. Jedinec žijící se závislou osobou je vystaven prudkým změnám nálad a postojů, a také prožívá dysfunkce ve vztahu. V dalším vývoji se takovýto jedinec pravděpodobně dostává sám do situace, kdy se stane také závislým.³⁸ *„Závislí Romové přichází na rozdíl od neromských toxikomanů k léčení později. Většinou v době, kdy už je závislost rozvinutá, a to hlavně proto, že je rodina dlouho kryje a snaží se jejich problémy řešit „po svém“. Jako pacienti mají nižší kázeň, dále mají romští uživatelé oproti majoritním menší zkušenosti s léčbou, pokud zkušenost mají, pak pouze s tradiční zdravotní péčí, často mají k léčbě negativní postoj.“*³⁹ Protože vazba na

³⁵ Srov: POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 409. ISBN 978-80-7368-503-4.

³⁶ GÁBOROVÁ, M. *Problematika užívání drog u romské populace*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce P. Vácha. s.17.

³⁷ Srov: ČERNÝ, J. *Drogy v romské sociálně vyloučené lokalitě v Brně*. Brno, 2006. Diplomová práce Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce J. Winkler.

³⁸ Srov: KUDRLE, S. Úvod do bio-psycho-socio-spirituálního modelu závislosti In KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 159-164. ISBN 80-86734-05-6

³⁹ Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004 Praha: Rada Vlády České republiky pro záležitosti romské komunity. Dostupné z <<http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm>>.

rodinu je velice silná, mají Romové velice malé obsazení ve službách typu terapeutická komunita a doléčovací centra.

Praxe: V programu Jihočeský streetwork jsme se nikdy nesetkali s romským klientem, který by žil na ulici a byl za svou závislost vyhozen z domu. Setkáváme se s tím, že drogy zneužívají sourozenci a někdy i celé rodiny. V jednom případě využívá služeb programu početná romská rodina (rodiče a jejich děti).

- 6) Slabá vůle a vyhledávání prožitku – „*V návalu citů to myslí opravdově a jsou schopni i velkých jednorázových obětí. Překážce se raději vyhnou, vzdají se. Schopnost vyhnout se, neodporovat, je základní komunikační dovedností – neumějí chtít.*“⁴⁰

Romové preferují momentální prožitek a významné je pro ně uspokojování všech fyziologických a psychických potřeb. Tyto potřeby nadřazují i možným ztrátám v budoucnosti či dokonce svého osobního ničení. Žít naplno a neohlížet se tolik na starosti a povinnosti často vede k faktu, že Romové mají sklony k neuváženému jednání a jsou náchylní k vyhledávání euforizujících stimulátorů, nejčastěji jde o hraní automatů, sex a užívání drog.⁴¹

Praxe: Romští klienti programu Jihočeský streetwork často uvádějí, že mají slabou vůli a nemohou přestat brát drogy.

- 7) Nízká gramotnost a jazyková bariéra – „*Jazyková bariéra je častým důvodem k nedorozumění. Mnoho Romů neovládá dostatečně češtinu, ale používá tzv. romský etnolekt češtiny. Nedostatečné jazykové vybavení se projevuje jak u dospělých osob, tak u romských dětí.*“⁴² Velká většina klientů má základní vzdělání. Souvislý text, i když je romský není

⁴⁰GÁBOROVÁ, M. *Problematika užívání drog u romské populace*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce P. Vácha. s.14

⁴¹ Srov: ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003.

⁴² POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDELNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 414.

použitelný. Klienti stěžují přečtou informační materiály ve formě komiksu.⁴³ Vzdělání nepatří mezi priority Romů, kteří ani nepovažují za důležité se učit romský jazyk. Také není doceněna forma psaného slova. Romský text není použitelný, protože většina Romů neumí číst romsky, a tak z praxe již víme, že většina romských textů, letáků a materiálů pro ně vytvořených končí v odpadcích.⁴⁴

- 8) Kriminalita – Nejčastěji krádeže s cílem získat peníze na drogy.⁴⁵ Vysoká cena drog neumožňuje jejich uživatelům zajistit si na ně peníze legální cestou. Samotné užívání drog je spojené s kriminalitou.⁴⁶ „V poslední době se u romské mládeže setkáváme s rozvojem relativně masivní závislosti na drogách. S ní je obvykle spojena tzv. opatrovací kriminalita. Pokud by se tuto situaci nepodařilo podchytit, o což dokonce majoritní odborníky žádají sami Romové, kteří to chápou jako obrovský a pro ně nezvládnutelný problém, kriminalita romské mládeže by pravděpodobně opět stoupla.“⁴⁷

Praxe: Romští klienti mají opakované výpadky ve využívání služeb programu Jihočeský streetwork. Jedním z důvodů je krátkodobé odnětí svobody, nejčastěji za krádeže.

- 9) Nízký věk při zkušenosti s legálními drogami, nízký věk problémového užívání a nízký věk první nitrožilní aplikace – Výjimkou nejsou případy první intravenózní aplikace pod hranicí patnácti let.⁴⁸

⁴³ Srov: HLOUŠEK, R. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 98.

⁴⁴ Srov: OLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 410.

⁴⁵ Srov. HLOUŠEK, R. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In. NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 100.

⁴⁶ Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004 Praha: Rada vlády České republiky pro záležitosti romské komunity. Dostupné z <<http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm>>.

Dostupné z

⁴⁷ MOULISOVÁ, M. Problémová stránka života Romů. In: ŠIŠKOVÁ, T. /Menšiny a migranti v České republice. Praha: 2001. s.160.

⁴⁸ Srov: Tamtéž.

Praxe: Romští uživatelé drog se dostávají k intravenózní aplikaci podstatně dříve. Nejrizikovější vnímáme věk 15 let, kdy se do experimentování s drogami pouštějí opravdu po hlavě a často se setkáváme, že první aplikace pervitinu je hned injekční. Tato situace není v populaci uživatelů drog běžná, kdy nejčastější první aplikace je „šňupáním“. ⁴⁹

- 10) Absence základních zdravotních a hygienických znalostí – Možnosti přenosu infekčních chorob, zásady bezpečného braní, rizika spojená s jednotlivými drogami. Romští uživatelé drog prakticky nemají znalosti o zásadách Harm reduction, infekčních chorobách, bezpečném sexu, nebezpečnosti drog a v neposlední řadě o možnostech léčby, a tím jsou často v dosti špatném zdravotním stavu. V komunitě těchto uživatelů dochází ke sdílení injekčního materiálu a tím k velkému riziku šíření infekčních chorob. ⁵⁰

Praxe: U romských uživatelů je stále problém malá návratnost jehel. Použité injekční stříkačky nevracejí a často pohazují, čímž ohrožují nedrogovou populaci. Největší výskyt pohozených injekčních stříkaček je stále v lokalitě Máj, přímo pod okny panelových domů obývaných Romy. ⁵¹

Romští uživatelé drog mají svá specifika, drogové příběhy se od příběhu závislých z řad majority příliš neliší, ale jsou prostě jiné. Všechny protidrogové služby stále naráží na jisté meze v předávání informací o nebezpečnosti drog a „bezpečnějšímu užívání“, jež vychází z přístupu Harm reduction. Velká část romských klientů si drogy aplikuje rizikově, protože informace o zásadách Harm reduction neznají, a nebo se k těmto informacím dostávají se značným zpožděním. Klientům se předávají informace face to face, pomocí letáků, časopisu, vytvářejí

⁴⁹ Závěrečná zpráva o realizaci programu protidrogové politiky v roce 2008. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

⁵⁰ Srov. HLOUŠEK, R. Specifika terénní sociální práce s uživateli drog. In. NEDĚLNÍKOVÁ, D. et al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 101.

⁵¹ Závěrečná zpráva a drogové problematice v lokalitě Máj – České Budějovice. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

se brožury v romském jazyce, názorné ikonografické informační materiály, kde je minimum textu. Stále narážíme na fakt, že velká většina romských klientů tyto informace nezná.⁵²

Jedna z dalších možností, jak předávat informace je využít aspekt romské kultury a zabývat se myšlenkou, zda-li můžeme pro předávání informací použít hudbu a písňový folklór Romů.

3.1.1 Romská hudba - možný prostor komunikace

„Romové hudbu milují, přirozeně a velmi aktivně se pouštějí do všech hudebních činností (zejm. pak vokálních, instrumentálních a hudebně pohybových) a na své hudební projevy jsou velmi pyšní.“⁵³ Tradičním zaměstnáním Romů, které všeobecně společnost uznává, je provozování hudby. Dnešní romští hudebníci se profesionalizují a jsou v romské komunitě velice uznáváni. Romové tančí, hrají, zpívají a učí to své děti a vnoučata. Písňe byly a jsou ústně předávány a také mají pevný charakter, ať už jde o písňe poslechové či písňe taneční.⁵⁴

„Romskou hudbu, resp. hudební kulturu, je proto třeba vnímat jako nejvýznamnější kulturní klima, nejtypičtější a všeobecně respektované a ceněné ohnisko celé této kulturní oblasti a univerzální integrační prvek současného romství.“⁵⁵

Hudba je považována za tradiční aktivitu Romů, která je nejen aktivizuje, ale především odráží jejich přirozenost. Pro nadané romské děti existují strategie, které jim mohou zajistit finanční podporu pro studium na uměleckých školách,

⁵² Závěrečná zpráva a drogové problematice v lokalitě Máj – České Budějovice. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

⁵³ ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. s. 100.

⁵⁴ Srov: DAVIDOVÁ, E. – JURKOVÁ, Z. *Hudba a písňový folklór Romů*. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové – tradice a současnost* Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. s.61.

⁵⁵ Srov: Tamtéž.

konzervatořích, a tím podporovat jeden ze základních identifikačních prvků Romů.⁵⁶

„Romská hudba a písňový folklor jsou velkým bohatstvím, které se uchovalo do dnešních dnů Romům i nám všem. Muzikálnost a schopnost písňě si skládat přetrvává a dále se rozvíjí v nové tvorbě mladé romské generace. Jde tedy o hudebnost a folklór živý, který ještě dlouho nezanikne, i když se bude rozvíjet třeba modifikovaně, v jiné podobě. Romové by však bez hudby, písňě a tance snad ani žít nemohli, patří neodmyslitelně k sobě. Tento jejich talent by bylo třeba pomoci více rozvíjet a uplatňovat i dnes.“⁵⁷

Hudba a tanec tradičně patřily ke známým stránkám romského národa. V současnosti romské soubory stále hrají svou hudbu, ale jejich přístup k médiím (včetně CD a audiokazet prodaných nebo pouštěných v rádiu) je velmi omezený, jedním z důvodů je jistě etnocentrismus neromské většiny. Tyto okolnosti určují ohrožující vývoj a vliv romské hudby.⁵⁸

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl práce a hypotézy

4.1 Cíl práce

Cílem práce je zjistit, zda je dle odborníků z adiktologie zvukové médium efektivní prostředek pro předávání informací o nebezpečnosti drog romským uživatelům návykových látek.

⁵⁶ Srov: ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, s.103. ISBN 80-7042-282-3.

⁵⁷ DAVIDOVÁ, E. – JURKOVÁ, Z. *Hudba a písňový folklor Romů*. In ŠULEŘ, P. et al. *Romové – tradice a současnost* Brno: Moravské zemské muzeum, 1999, s.63.

⁵⁸ ŘÍČAN, P. *Nová identita českých Romů – naděje nebo hrozba?* In: SMĚKAL, V. (ed.) *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 82.

4.1.1 Hypotézy

H1: Je třeba vytvořit nový nástroj pro efektivnější předávání informací romským uživatelům drog.

Velká většina protidrogových služeb naráží na jisté meze v předávání informací romským uživatelům drog. Obecně můžeme říci, že romští uživatelé drog nemají dostatečné množství informací o nebezpečnosti drog oproti uživatelům drog z řad majority. Pokud se nám daří romské uživatele dobře informovat, tak je to velice dlouhý proces a z hlediska Harm reduction a především prevence šíření infekcí se k nim tyto informace dostávají pozdě. Co to znamená? Z praxe již víme, že romští uživatelé drog často sdílejí injekční materiál potřebný k aplikaci, neznají zásady „bezpečnějšího užívání“ a v neposlední řadě nemají informace o zařízeních následné péče a nebezpečnosti drog. Co s tím? Vytvářejí se speciální letáky či brožury pro romské uživatele s minimem textu, ikonografické obrázky či letáky v romštině. O tyto letáky je minimální zájem.

Nejefektivnější je samozřejmě předávat informace „face to face“, ale jak již bylo uvedeno, tato forma předávání je velice zdlouhavá. Existují vzdělávací kurzy zaměřující se na terénní sociální práci s Romy, vytvářejí se speciální metodiky pro kontaktní práci s touto cílovou skupinou. Ovšem stále je potřeba proces edukace romských uživatelů návykových látek více zefektivnit a docílit rychlejšího a kvalitnějšího informačního servisu této skupině uživatelů drog.

H2: Zvukové médium je, dle odborníků adiktologie, vhodným nástrojem pro předávání informací o nebezpečnosti návykových látek a zásadách Harm reduction romským uživatelům drog.

Tradiční součástí romské kultury je tanec a hlavně hudba, pomocí které docházelo a stále dochází k předávání informací a učení se. Budeme-li vycházet z výše uvedeného předpokladu, je možné využít tento aspekt pro efektivnější edukaci. Budete-li procházet kolem domů, kde žijí Romové, tak téměř vždy uslyšíte z nějakého okna hudbu. Půjde převážně o hudbu romskou, ať už jde o regionální skupinu, a nebo kapely, které se prosadily na profesionální úrovni např. Bengas,

Gipsy.cz, Gulo čar. Mladí Romové se stylizují do amerických „raperů“ a vyznávají tento styl hudby. Vhodně zvolené zvukové médium může být efektivní doplněk pro edukaci romských uživatelů drog. V souvislosti s výše uvedeným nás napadne mnoho otázek. Jak by mělo CD vypadat? Jakou by mělo mít CD formu. Jaké informace by mělo obsahovat? Může to fungovat regionálně či celorepublikově? A mnoho dalších otázek. Ambicí této práce není odpovědět na tyto otázky. Jak jsme již uvedli, cílem práce je zjistit, zda-li dle odborníků je předpoklad se tímto nápadem – vytvořit zvukové médium pro uživatele drog zabývat.

5 Metodika

5.1 Metoda šetření

Výzkum proběhl pomocí explorační metody, tj. metody terénního výzkumu. Velice běžnou explorační technikou sběru dat je rozhovor. Pro výzkum byla použita technika polostrukturovaného rozhovoru. Celkem bylo provedeno 16 rozhovorů. Rozhovory probíhaly v průběhu měsíce května. Samotný rozhovor s každým respondentem probíhal cca. 30 minut. Po ukončení rozhovoru bylo ponecháno ještě 15 minut na celkové zhodnocení tohoto setkání a samozřejmě pro dodatečný zápis rozhovoru.

5.1.1 Výzkumný soubor

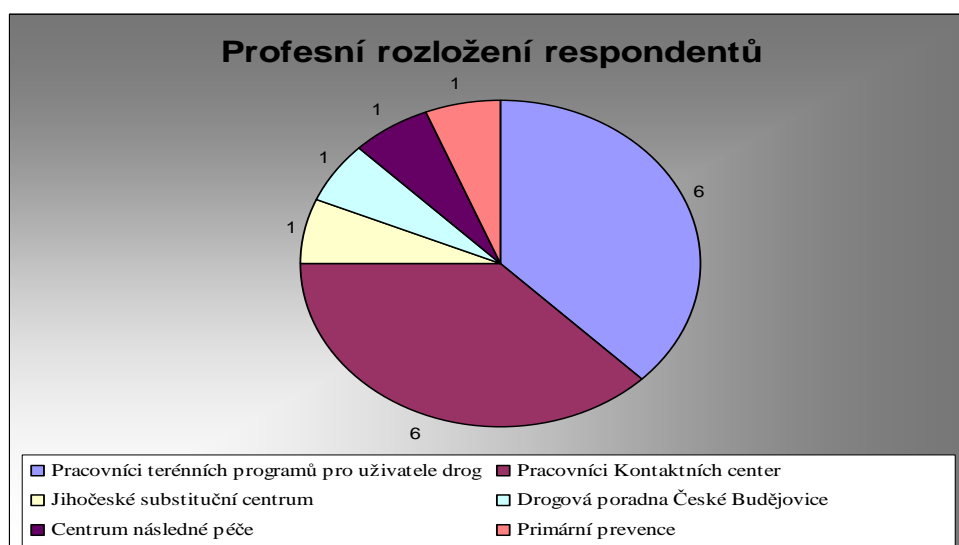
Metodologická část této práce byla zpracována metodou kvalitativního výzkumu formou hloubkových rozhovorů. Standardizovaný rozhovor byl veden s jednotlivými pracovníky zvlášť. Účastníci výzkumu byli vybráni účelovým výběrem, který reprezentují pracovníci protidrogových služeb v jižních Čechách. Respondenti byli vybíráni na základě několika kritérií:

- Zařízení protidrogových služeb v Jižních Čechách, které mají zkušenosti s romskými uživateli drog.
- Ředitel/ředitelka vybraných zařízení.
- Pracovníci zařízení s minimální délkou praxe 1 rok.
- Důležitým faktorem pro výběr respondentů byla jejich přímá pracovní zkušenost z cílovou skupinou romských uživatelů drog.

Charakteristika sledovaného souboru:

- Pracovníci terénních programů pro uživatele drog – terénní sociální pracovník/pracovnice – České Budějovice, Strakonice, Písek, Český Krumlov, Prachatice. Pracovníci v přímé práci s klienty a ředitelé zařízení.
- Pracovníci Kontaktních center – kontaktní pracovník/pracovnice, ředitelé zařízení – Strakonice, Prachatice, Písek, Český Krumlov, Tábor.
- Jihočeské substituční centrum České Budějovice – ředitelka zařízení.
- Drogová poradna Prevent České Budějovice – ředitel zařízení.
- Centrum následné péče České Budějovice – ředitel zařízení.

Graf č.1

Zdroj: Vlastní výzkum.

Komentář: Z celkového počtu 16 respondentů, bylo 8 respondentů řediteli jednotlivých zařízení. Všichni oslovení respondenti stále pracují v přímé práci s uživateli drog.

6 Analýza dat

Tento výzkum je analýzou smyslu a významu prohlášení účastníků. Je pokusem o vytvoření interpretací účastníků a odvození souvislostí.⁵⁹

1) Část rozhovoru zaměřená na způsoby předávání informací (zásady bezpečnějšího braní, infekční choroby, následná péče atd.) romským uživatelům drog.

- **Všichni respondenti uvedli jako nejčastější způsob předávání informací ústně a pomocí letáků.**
- **Dva respondenti poukázali, že používají barevný komiks.**

Komiks je pro klienty atraktivní. Atraktivnost komiksu spočívá dle respondentů v obrázcích, minimu textu a jeho jednoduchosti a čtivosti. Komiks se ovšem zabývá pouze přenosem infekčních chorob. *„Nejčastěji předáváme informace rozdáváním letáků, opakovaným rozhovorem, zdůrazňováním rizik, které je mohou potkat, pokud se nevyvarují rizikového chování. V zásadě nepoužíváme žádné specifické metody pro práci s romskými uživateli, které by se nějak výrazně lišily od práce s neromskými uživateli“* (Streetwork Český Krumlov).

Nikdo z dotazovaných respondentů nevedl, že by v procesu předávání informací používali nějaké specifické postupy, které by měli v zařízení metodicky zpracované. Respondenti přistupují k předávání informací individuálně dle svých profesních znalostí a dovedností.

2) Část zaměřená na zkušenosti s předáváním informací (zásady bezpečnějšího braní, infekční choroby, následná péče atd.) romským uživatelům drog.

⁵⁹ BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování: (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. s. 31. ISBN 80-85834-78-2.

Zkušenosti respondentů se nijak výrazně nelišili, ale můžeme zde zdůraznit několik podstatných odpovědí.

- **Všichni respondenti uvedli nezájem romských uživatelů o informace oproti uživatelům z řad majority.**
- **Metodu častého opakování informací používá při své práci 10 respondentů.**
- **2 respondenti uvedli, že ve svém zařízení používají navíc také barevné fotografie s popisem.**

Dva respondenti uvedli, že během rozhovoru s klientem je důležité přizpůsobit styl komunikace a hlavně si ověřovat, zda klient všemu rozuměl. *„Informace se musí předávat před vydáním materiálu, jinak o ně klient nemá zájem, informace si přesto většinou nepamatuje a snaží se i nadále pro sebe získat nějaké výhody“* (Centrum následné péče). V této výpovědi je reflektován fakt, kdy jsou romští klienti vůči službám nedůvěřiví, často si jen rychle vymění stříkačku a zmizí. Pomocí této metody máme možnost udržet klienta delší čas v kontaktu a pokusit se mu předat základní informace. Jeden z respondentů sdělil, že pokud si pracovník vybuduje autoritu a respekt, tak je poté edukace této skupiny uživatelů drog daleko jednodušší. Vybudovat si v komunitě autoritu je ovšem dost náročné a je to dlouhý proces. Podstatný fakt, že záleží na tom, z jaké komunity a lokality klienti jsou uvedli 2 respondenti. Romským toxikomanům žijícím v sociálně vyloučených lokalitách je proces předávání informací podstatně složitější, než integrovaným Romům ve městech či sídlištích. *„Co se týká Větrní (cca 5km od Č.Krumlova), zde je situace o dost horší oproti jiným lokalitám. Je zde velké procento lidí, kteří užívají, bohužel nejde pouze o mladé lidi, ale tento problém jde napříč generacemi. Zde je i předávání informací problematičtější oproti jiným lokalitám. Zejména proto, že je těžší získat si jejich důvěru, neradi dávají nějaké informace o sobě (i když se jedná pouze o anonymní kód), je zde velká kriminalita, nezaměstnanost, celkově i nízká gramotnost, atd. Za necelé dva roky, co tuto lokalitu navštěvuji, je zde patrný posun směrem k bezpečnějšímu užívání, přesto to*

ale stále vnímám jako problematické“ (Streetwork Český Krumlov). Respondent potvrdil velkou míru zneužívání návykových látek v sociálně vyloučených lokalitách. Velice problematický je fakt, že drogy zneužívají celé rodiny a následně dochází v těchto lokalitách k masovosti zneužívání drog. Závislost na drogách ještě navíc prohlubuje již tak přítomné faktory sociálního vyloučení.

3) Část zaměřená na zhodnocení, zda-li romští uživatelé znají a akceptují základní informace (zásady bezpečnějšího braní, infekční choroby, následná péče atd.).

- **Všichni respondenti sdělili, že výsledek edukačního procesu v rámci informačního servisu v protidrogových službách je nedostačující.**
- **14 respondentů uvedlo, že romští uživatelé znají základní informace minimálně.**

„Z našeho pohledu je informovanost romského etnika minimální“ (Arkáda Písek – terénní program). Pokud se klienti o informace nezačnou zajímat sami, tak informace moc nepřijímají. Informace o zásadách bezpečného braní celkově znají, ale moc nedodržují. *„Mají povědomí o infekčních onemocněních a zdravotních rizicích spojených s užíváním drog. Moc jim nejde tyto informace aplikovat do svého života“* (Arkáda Písek – terénní program). Polovina respondentů poukázala na fakt, že informování romských uživatelů drog má dvě roviny. V první rovině jde o kvalitní předávání informací a ve druhé rovině jde o to, jestli tyto informace zužitkují ve své drogové kariéře. V této otázce musíme rozlišit pojem, „znají“ a „dodržují“. Respondenti hodnotili celkovou informovanost jako malou, ale na druhou stranu uváděli, že základní informace znají, leč jsou jim tyto informace lhostejné. *„Myslím, že informace znají v dostatečné míře, problémem je spíše jejich chápání hodnot v životě, tradicionalistický přístup k rodině, vztah k většině a hierarchie členů drogové komunity, tyto faktory jim do značné míry brání akceptovat a pochopit systém Harm reduction, tak jak je pro většinou společnost přijatelný – samotné informace jsou integrovány do těchto kontextů a*

postrádají tak na své důležitosti“ (Centrum následné péče). Zde respondent poukázal na fakt, že během komunikace s romským klientem bychom měli uvažovat i nad kontextem přenosu informací a zaměřit se na systematické pochopení, proč je často tato skupina uživatelů hodnocena v protidrogových službách jako „nedostatečně informovaná“.

4) Část rozhovoru zjišťující, zda-li jsou nějaké potíže v předávání informací.

- **Všichni respondenti uvedli, že předávat informace skupince Romů a čekat od toho nějaký efekt je utopie.**
- **10 respondentů uvedlo, že je potíž vytvořit s klientem důvěrný kontakt, pokud se to povede, tak to trvá dlouhou dobu.**

„Výhodnější je pracovat s klientem individuálně, ve skupině neslyší“ (Auritus – Kontaktní centrum Tábor). 4 respondenti poukázali na to, že romští klienti se stydí zeptat, což zhoršuje komunikaci. Tato výpověď poukazuje na fakt, že během komunikace s Romy se nevyplatí podceňovat jazykovou bariéru.

Romové nevnímají jazyk ve všech jeho výrazech a obratech. V některých případech rozumějí každému třetímu slovu a obsah si pak intuitivně domyslí, přesto v komunikaci přikyvuji jako že rozumí. Obsah sdělovaného pak může být zcela jinak pochopen a může mít katastrofické následky.⁶⁰

5) Část rozhovoru zaměřená na používání specifických postupů při předávání informací a na to jaký prostředek se v praxi osvědčil.

Respondenti sdělili několik prostředků, které dle své praxe považují za efektivní pro předávání informací. *„Používáme nástěnku u výměnného programu, na které je vystaven všechen distribuovaný materiál spolu s popisem a při výměně*

⁶⁰ Srov: POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 409-410. ISBN 978-80-7368-503-4.

injekčního materiálu na tyto konkrétní věci odkazujeme. Dále jsou k dispozici tištěné brožury doprovázené názornými obrázky (v češtině i romštině). Komunikaci uzpůsobujeme individuálně potřebám klienta. Kurz základů romštiny jsme neabsolvovali“ (Kontaktní centrum Strakonice).

- **Specifické postupy při předávání informací používá 11 respondentů.**
- **Individuální přímá práce s klientem, s důrazem na stručné, jasné předání informací obohacených názornou ukázkou se v praxi osvědčilo 12 respondentům.**

Dále respondenti uvedli barevné letáky a komiksy, barevné fotografie s minimem textu. *„Barevné fotografie, komiks, oslovení terénním pracovníkem face to face, trpělivost a otevřené jednání, romský jazyk, ovšem mladá generace již romsky moc nemluví“ (Arkáda Písek – terénní program).*

Základní metodou terénní sociální práce je práce s jednotlivcem, která se opírá o základní profesní dovednost, a to je rozhovor. Během rozhovoru přizpůsobujeme styl komunikace klientovi a vycházíme z bio-psycho-socio-spirituálního modelu léčby závislostí.⁶¹

- 6) **Část rozhovoru zaměřená na předpoklad, že pomocí hudby můžeme edukovat romské uživatele.**
- **15 respondentů potvrdilo, že využít hudbu pro edukaci romských uživatelů je zajímavá myšlenka.**
- **Z teoretického pohledu může být dle respondentů využitelný aspekt hudby při práci s romskými uživateli.**

⁶¹ Srov: POLÁČKOVÁ, L. Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách In. JANOUŠKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. s. 422. ISBN 978-80-7368-503-4.

Respondenti se neseekali během své praxe, že by někdo využíval aspekt hudby pro předávání informací. Jeden respondent uvedl, že hudba je dobré téma pro komunikaci s klientem a dokonce může být využita pro kontaktování potenciálních klientů programu. *„Většina Romů má k hudbě a k tanci velmi kladný vztah, což je obecně známý fakt, takže si myslím, že edukace romských uživatelů pomocí hudby by mohl přinést větší zájem o informace a možná i lepší vstřebatelnost informací.“* (Streetwork Český Krumlov).

Romské písně mají tématické zakotvení v textech. Nejčastěji se dotýká tématu lásky a vztahu dvou lidí, vyhraněných emocí a jejich příčin. Romský písňový folklor má několik základních znaků. Jedním z podstatných znaků je verbální přenos a otevřenost hudebního dědictví, kdy autentická podoba písní je nedohledatelná, protože Romové nepoužívají notový zápis. Podstatným faktorem je ústní tradování a předávání písní. Dalším podstatným znakem je emocionalita písní, která je velice výrazná a je východiskem romské hudby. Mezi písněmi je výrazný vztah mezi posluchačem a interpretem, kdy na živých koncertech dochází k intenzivní interakci. V současné době je tradiční hudba Romů obohacována o prvky popu, rocku a také hip-hopu, který je mezi mladými Romy velice oblíben a v hudebním průmyslu se prosadil Gipsy.cz.⁶²

7) Část rozhovoru zaměřená na názor respondentů, že zvukové médium můžeme využít pro edukaci romských uživatelů.

- **Všichni respondenti uvedli, že zvukové médium můžeme použít pro edukaci.**
- **Jako největší přínos ovšem viděli ne v edukaci, ale ve faktu, že CD může být velice dobrý způsob kontaktu s romským etnikem.**

Zvukové médium může tuto skupinu dobře oslovit a hlavně zaujmout. *„Zvukové médium bude pro ně jistě zajímavou novinkou, je však nutné ho doplnit o další*

⁶² Srov: ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, s.82-89. ISBN 80-7042-282-3.

informační kanály. Samotné CD může být jednou z kontaktních metod, jako jsou v praxi zavedeny letáky, samolepky či sirky“ (Kontaktní centrum Prachatice).

Romové mají nízkou důvěru k institucím. Vzhledem k tomu, že v Jižních Čechách je mezi problémovými uživateli (injekční uživatelé návykových látek) nejčastěji zneužíván pervitin, který umocňuje nedůvěru k institucím. Jedním z faktorů hodnocení efektivity terénních programů je počet prvokontaktů, kteří vstoupili do služby. Zvukové médium může být nový a zajímavý způsob jak kontaktovat nejen romské uživatele drog.

8) Část rozhovoru zjišťující názor na předpoklad, že vhodně sestavené zvukové médium může být pro předávání informací efektivní a funkční prostředek.

➤ 15 respondentů potvrdilo předpoklad, že hudební médium může být efektivní a funkční prostředek.

Jeden respondent nedokázal posoudit, zda může být samotné CD funkčním prostředkem. Úskalí zvukového média viděli respondenti v jeho samotném obsahu a realizaci. *„Nejdříve bych ale zkusila zjistit, zda kromě hudby vnímají i text a zda ho opakují jen automaticky nebo je obsah textu na vědomé bázi. V případě pozitivního výsledku bych teprve věnovala energii dalšímu“ (Auritus Tábor – kontaktní centrum).* Dva respondenti uvedli, že si dokáží představit použití CD v rámci primární prevence. *„Také mě napadá, když se jim budou dávat např. CD, jak opravdu zajistit, aby si to poslechli nebo přehráni cd by bylo přímo při kontaktu na ulici nebo v nízkoprahu“ (Kontaktní centrum Prachatice).* Respondenti vnímali zvukové médium jako vhodný doplněk pro zefektivnění edukačního procesu, kdy je možné, že romští uživatelé budou tyto informace akceptovat dříve, než je tomu v obecné rovině nyní. *„Myslím že může být vhodné pouze jako důležité doplnění informací, a vhodné pro jejich opakování, pokud si nejsou s nějakým pravidlem jisti. Snažil bych se zachovat důležitost prvního verbálního kontaktu“ (Centrum následné péče).*

9) Část rozhovoru zjišťující ideální podobu zvukového CD.

- **Kombinaci mluveného slova a hudby by zvolilo, jako ideální podobu CD 10 respondentů.**
- **6 respondentů uvedlo, že by měla hudba být od známého romského hudebníka jako je Gipsy.cz, Bengas, Guločar.**

Představy jak by měla vypadat ideální podoba CD se mírně lišily. Jako důležité vnímali respondenti samotné zacílení CD, tj. pro koho bude určeno a jaké informace by mělo obsahovat. Dalším důležitým faktorem je vycházet ze zjištění, co oslovuje danou cílovou skupinu v dané lokalitě, protože se potřeby mohou v různých lokalitách lišit. *„Nedovedu si představit písně o pravidlech výměny, volil bych tedy mluvené slovo mezi národními písněmi, hip-hopem či nějakou známou a uznávanou regionální kapelou“* (Centrum následné péče). Jako zajímavá forma mluveného slova se jevil emocionální příběh. *„Možná kombinace mluveného slova a hudby. Např. formou autentických příběhů klienty motivovat k využívání konkrétních nízkoprahových služeb, nebo Harm reduction materiálu... Příběhy proložit hudbou (hip hop, rap, u nás docela frčí stále Nirvana...)“* (Kontaktní centrum Strakonice). Mezi vhodnou hudbu zařadili respondenti romskou hudbu. Obecně by měla být na CD hudba, která je v komunitě Romů uznávaná a kde respektují samotnou osobu hudebníka. Oblíbená a pro mladou generaci přijatelná by byla nějaká forma „Romale hip hop“.

10) Část rozhovoru hodnotící efektivitu prostředků pro předávání informací romským uživatelům.

Efektivita byla hodnocená dle škály – 1 – velmi dobrý, 2 – spíše dobrý, 3 - ani dobrý ani špatný, 4 – spíše špatný, 5 – velmi špatný.

Tabulka č.2

	Průměr	1 uvedeno	5 uvedeno	Modus
Face to face	1,38	12	0	1
Jazyk přizpůsoben cílové skupině	2,19	2	0	2
Běžné letáky	3,31	2	1	4
Barevné letáky s minimem textu	2,25	0	0	2
Letáky v romštině	2,75	1	0	3
Zvukové médium (CD)	2	1	0	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Komentář a interpretace:

Z tabulky je zřejmé, že jako nejefektivnější prostředek předávání informací je face to face a pak zvukové médium. Face to face bylo hodnoceno ve 12 případech jako velmi dobrý a efektivní prostředek. Další z efektivních prostředků pro edukaci bylo příznivě hodnoceno zvukové médium. Celkově je respondenty vnímané zvukové médium jako spíše dobrý prostředek pro edukaci. Nejhuře hodnoceným prostředkem pro předávání informací jsou běžné letáky a letáky v romštině.

7 Shrnutí

Cílem následující shrnutí je soustředění se na souvislosti vedoucí k potvrzení či vyvrácení hypotéz (dále jen H1, H2), ověřených na základě rozhovorů s respondenty.

H1: Je třeba vytvořit nový nástroj pro efektivnější předávání informací romským uživatelům drog.

Shrneme-li obsahové analýzy části rozhovorů zaměřených na proces předávání informací romským uživatelům drog je výsledkem několik bodů:

- Nejčastějším a nejlépe hodnoceným způsobem předávání je individuální přístup ke klientovi „face to face“, kdy informace musejí být neustále opakovány.
- Informovanost romských uživatelů (zásady bezpečného braní, infekční choroby, možnosti léčby, nebezpečnost drog) je nedostačující, někdy až

minimální. Pokud jsou informováni, tak informace neakceptují a neberou je v potaz.

- Naprosto nevhodné je používání běžných letáků, a to i letáků psaných v romštině. Použitelná psaná forma se jeví komiks a barevné fotografie s minimem textu.

Závěrečné hodnocení:

Zajímavé je zjištění, že respondenti nepoužívají pro edukaci specifické postupy. Pokud ovšem začali o edukaci více uvažovat, pojmenovali specifickým postupem individuální přístup ke klientovi. Nikdo z respondentů nevedl, že by měli zpracovaný metodický postup, na co se zaměřit při práci s romským klientem. Znalosti o zneužívání drog v romské komunitě byly téměř totožné, ale lišily se znalosti o sociální práci s romskou komunitou a jejich zjevných specificích. Individuální přístup ke klientovi je standardní metodou terénní sociální práce. Výsledný efekt také záleží na osobnosti pracovníka, zkušenosti a jeho schopnostech. Budeme-li vycházet z principů Harm reduction a Public health a výše uvedeným analýzám, můžeme říci: **je třeba vytvořit nový nástroj pro efektivnější předávání informací romským uživatelům drog. H1 se nám potvrdila.**

H2: Zvukové médium je dle odborníků adiktologie vhodným nástrojem pro předávání informací o nebezpečnosti návykových látek a zásadách Harm reduction romským uživatelům drog.

Dle obsahové analýzy rozhovorů zaměřující se na využití zvukového média v protidrogových službách můžeme vyzdvihnout několik poznatků:

- Z teoretického hlediska je možné využít aspekt hudby při edukaci romských uživatelů drog.
- CD bylo respondenti hodnoceno v pořadí efektivity na druhém místě.
- Největším přínosem zvukového média může být efektivní a zajímavý způsob oslovení skupiny uživatelů. Zvukové médium můžeme využít pro edukaci romských uživatelů, ale pouze jako doplňkový prostředek, důraz je třeba klást na individuální přístup.

- Podoba zvukového média by se lišila dle zacílení. Nejvhodnější podoba CD by byla kombinace hudby a mluveného slova.

Závěrečné zhodnocení:

Zvukové médium může být efektivním prostředkem pro oslovení uživatelů drog z řad romského etnika. **Co se týká využití CD pro efektivní edukaci romských uživatelů drog, považujeme tento prostředek jako jeden z doplňujících a vhodných nástrojů. H 2 se nám potvrdila.**

Na závěr můžeme definovat potvrzení obou hypotéz. V odborné veřejnosti se stále mluví o narůstajícím problému zneužívání drog v romských komunitách. Výzkum potvrdil, že je důležité hledat nové postupy pro práci s touto cílovou skupinou. Můžeme se domnívat, že vytvořením nového nástroje pro edukaci romských uživatelů zlepšíme praxi protidrogových služeb. Protidrogové služby na veřejnosti vystupují jako vysoce profesionální, ale naprosto chybí vzdělávací kurz, jež by se zabýval zneužíváním drog v romském etniku, či nějaká systematická forma vzdělávání. V tomto roce je zatím v nabídce pouze jeden seminář – Romský svět, který pořádá Česká asociace streetwork. Ze subjektivního hlediska můžeme říci, že přístup kdy služby poukazují na drogový problém v prostředí romského etnika a aktivně nevyvíjí metody, které by mohli tento problém eliminovat, je dosti nepochopitelný. Novým nástrojem pro efektivnější edukaci romských uživatelů může být systematictější vzdělávání pracovníků a kvalitní nabídka tohoto vzdělávání pro poskytovatele sociálních či adiktologických služeb.

V době mobilních telefonů, počítačů a internetu je technický pokrok nezastavitelný. Techniku můžeme využít i v sociálních službách jako doplňkovou alternativu běžně používaných metod. V případě zvukového média, které by mělo být efektivním doplňkem pro edukaci romských uživatelů drog by nás čekalo ještě mnoho práce, než bychom se mohli pokusit tento nástroj aplikovat do praxe. V malém vzorku respondentů se nám v teoretické rovině potvrdila možná efektivnost CD pro edukaci. Další krok by vedl k oslovení výraznějšího vzorku respondentů, a to nejen z řad adiktologů, ale sociálních pracovníků,

pedagogických pracovníků, vědeckých pracovníků a dalších odborníků. V neposlední řadě, bychom měli zjistit zda by o zvukové médium měli vůbec zájem ti, jimž by mělo být CD určeno. Tato bakalářská práce poukázala na to, že bychom se měli dále zabývat myšlenkou zvukového média a pokusit se zavést tento prostředek pro edukaci romských uživatelů drog do praxe sociálních služeb.

ZÁVĚR

V teoretické části byly vymezeny základní pojmy: terénní sociální práce s uživateli drog, Harm reduction, Public health a úzce přiblížen drogový problém v prostředí romského etnika včetně jeho základních charakteristik. Práce si kladla za cíl zjistit, zda-li dle odborníků z adiktologie může být zvukové médium efektivní prostředek pro předávání informací o nebezpečnosti drog romským uživatelům návykových látek. Dle názorů odborníků z protidrogových služeb je absence základních informací o zásadách bezpečného braní, infekčních chorobách, možnostech léčby a nebezpečnosti drog v populaci romských uživatelů drog. Jedna strana mince ukazuje, že v obecné rovině romští uživatelé základní informace celkově znají, ale druhá strana mince ukazuje neakceptaci a nedodržování těchto základních informací. Hypotézy se potvrdily, ale samotné potvrzení hypotéz neznamená, že zvukové CD bude efektivní prostředkem pro předávání základních informací pro uživatele drog. Zvukové médium chápu spíše jako jeden z velice vhodných a moderních doplňků, který může aktivně oslovit skrytou populaci uživatelů drog.

Každý klient je jiný, každá drogová scéna je odlišná. Vytváření specifických metod či prostředků pro práci s romskými uživateli drog může být někým z odborníků považováno za proces etnický specifických služeb, které mohou vést v segregaci v těchto službách. Domnívám se, že proces etnizace může v samotné přímé práci v důsledku zkreslovat pohled na samotné uživatele. Ideální přístup ke klientovi je přístup individuální a bez předsudků. Romští uživatelé drog jsou oproti uživatelům z majority vnímáni vysoce rizikově. Pokud někde nabývá drogový problém velkých rozměrů je nutné zasáhnout efektivním a zřejmě specifickým způsobem a problém co nejvíce eliminovat. Specifický postup může být systematické vzdělávání pracovníků o dané problematice a nebo ho mohou tvořit specifické prostředky. Myslím si, že využití zvukového média může být efektivním prostředkem pro edukaci nejen romských uživatelů drog, ale může být i zajímavá forma prevence v Nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a

v neposlední řadě se může stát standardní nabídkou v protidrogových službách určeným všem jejich klientům.

Otázek pro další realizaci je určitě mnoho. Jak by mělo CD vypadat? Jaké informace by mělo obsahovat? Bylo by určeno pro lokální využití a nebo celorepublikově?

Seznam odborných zdrojů

Monografie

BALVÍN, J. et al. *Romové a alternativní pedagogika*, Ústí nad Labem: Hnutí R, 2000. ISBN 80-902461-7-6.

BARKER, G. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování: (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. Sdružení Podané ruce, Brno; Ervin Široký. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-78-2.

JANOUSHKOVÁ, K. – NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-503-4.

KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 1 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 2 – Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KLÍMA, P, et al. *Kontaktní práce : Antologie textů České asociace streetwork*. Praha: Publikováno v rámci projektu "Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (NZDM) a streetwork (SW) sdružení v ČAS", 2007. ISBN neuvedeno.

MOULISOVÁ, M. Problémová stránka života Romů. In: ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: 2001. ISBN 80-7178-648-9

NAVRÁTIL, P. et al. *Romové v české společnosti*, Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-741-8.

NEDĚLNÍKOVÁ, D. at al. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2006, ISBN neuvedeno.

ŘÍČAN, P. Nová identita českých Romů – naděje nebo hrozba? In: SMÉKAL, V. (ed.) *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-85947-82-X.

ŠEVČÍKOVÁ, V. *Sociokulturní a hudebně výchovná specifika romské minority v kontextu doby*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2003, ISBN 80-7042-282—3.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, Praha: Grada, 2001, ISBN 80-247-0277-0.

ŠULEŘ, P. et al. *Romové – tradice a současnost*, Brno: Moravské zemské muzeum, 1999, ISBN 80-7028-141-3.

ZÁBRANSKÝ, T. *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 95. s. ISBN 80-244-0709-4.

Internetové zdroje

BALÁŽOVÁ, J. Nová naděje pro romské uživatele drog [online]. Poslední aktualizace 10/2003 [cit.2009-04-23]. Dostupné na:
<<http://www.romea.cz/index.php?id=archiv/2003-10/141516>>.

Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004 Praha: Rada vlády České republiky pro záležitosti romské komunity [online]. Poslední aktualizace 10/2003 [cit.2009-04-23] Dostupné z <[http:// wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm](http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm)>.

Další zdroje

ČERNÝ, J. *Drogy v romské sociálně vyloučené lokalitě v Brně*. Brno, 2006. Diplomová práce Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce J. Winkler.

GÁBOROVÁ, M. *Problematika užívání drog u romské populace*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí práce P. Vácha.

Analýza drogové situace v sociálně vyloučené lokalitě Okružní a lokalitě Palacké náměstí. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

Operační manuál projektu Jihočeský streetwork. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009. Interní dokument.

Průběžná zpráva ze spolupráce NCDM Srdíčko – Jiloro a NZDM V.I.P. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

Výroční zpráva 2008 o.s. Prevent. České Budějovice: o.s.Prevent, 2009.

Závěrečná zpráva a drogové problematice v lokalitě Máj – České Budějovice. České Budějovice: o.s.Prevent, 2008.

Závěrečná zpráva o realizaci programu protidrogové politiky v roce 2004. České Budějovice: o.s.Prevent, 2004.

Seznam zkratk

AT - adiktologická

CD – Compact disc (kompaktní disk)

HR – Harm reduction

JČSW – Jihočeský streetwork

EMCDDA – Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti/European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Seznam příloh

Příloha č.1 Obsah strukturovaného rozhovoru

- 1) Jakými způsoby předáváte informace (zásady bezpečnějšího braní, infekční choroby, následná péče atd.) romským uživatelům drog?
- 2) Jaké máte zkušenosti s předáváním informací (zásady bezpečnějšího braní, infekční choroby, následná péče atd.) romským uživatelům drog?
- 3) V jaké míře jsou, dle Vás, romští uživatelé informováni o zásadách bezpečnějšího braní, infekčních chorobách a možnostech léčby?
- 4) Jak dobře znají romští uživatelé tyto základní informace?
- 5) Jsou nějaké potíže v předávání informací této cílové skupině? Pokud ano, jaké?
- 6) Používáte ve Vašem zařízení nějaké specifické postupy (styl komunikace, letáky, názorné ikonografické obrázky atd.) pro předávání informací romským UD? Pokud ano, jaké?
- 7) Co se Vám v praxi osvědčilo jako kvalitní a efektivní prostředek pro edukaci romských uživatelů?
- 8) Jaký máte názor na předpoklad, že pomocí hudby můžeme edukovat romské uživatele?

9) Co si myslíte o využití zvukového média jako jednoho z prostředků pro edukaci romských uživatelů?

10) Jaký máte názor na předpoklad, že vhodně sestavené zvukové médium může být pro předávání informací efektivní a funkční prostředek?

11) Kdybyste měli navrhnout ideální zvukovou podobu CD (forma, styl hudby, speaker atd.), jaká by to byla?

12) Zkuste ohodnotit efektivitu jednotlivých prostředků pro předávání informací romským UD? 1 – velmi dobrý, 2 – spíše dobrý, 3 – ani dobrý ani špatný, 4 – spíše špatný, 5 – velmi špatný

Face to face	
Jazyk přizpůsoben cílové skupině	
Běžné letáky	
Barevné letáky s minimem textu	
Letáky v romštině	
Zvukové médium	

Abstrakt v Českém jazyce

PODZIMEK, K. *Využití zvukového média v edukaci romských uživatelů drog*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Klíčové pojmy:

Terénní sociální práce s uživateli drog, Harm reduction, Public health, drogový problém v prostředí romského etnika.

Práce se zabývá efektivitou předávání informací o nebezpečnosti drog romským uživatelům návykových látek. Práce dále poukazuje na zajímavou alternativu edukace romských uživatelů drog, a to konkrétně využitím zvukového média.

První kapitola teoretické části pojednává o terénní sociální práci s uživateli drog, jejich principech, cílové populaci a základních cílech. Druhá kapitola popisuje aplikaci teoretických východisek terénní práce na konkrétní fungující terénní program pro uživatele drog. Ve třetí části je úzce vymezeny příčiny a vzniku drogového problému v prostředí romského etnika a jsou přiblížena specifika zneužívání návykových látek Romy. Dále je představena romská hudba, která je tradiční aktivitou Romů.

Praktická část přináší souhrn poznatků z prováděného výzkumu, který byl postaven na rozhovorech s adiktologickými pracovníky se zařízení v Jižních Čechách.

Snahou práce bylo na teoretické rovině zjistit, zda můžeme využít zvukové médium jako jeden z nástrojů pro efektivnější edukaci romských uživatelů drog. Výstupy z této práce mohou v budoucnosti sloužit jako další materiál pro výzkum a praktické využití zvukového média v přímé praxi v protidrogových službách.

The Abstrakt

PODZIMEK K. Sound media usage in education of Roma drug users. Ceske Budejovice 2008, Bachelor's essay. The University of South Bohemia Ceske Budejovice. Theological faculty. Consultant Mgr. Marketa Elichova, Ph.D.

Key terms:

Outreach social work programme with drug abusers, harm reduction, public health, drug problem in Roma's community

The essay is focused on transmission of information about harmfulness of drug abusing between Roma's users and its efficiency. The work is pointing the alternative way of education the Roma's abusers through sound media.

The first chapter of theoretical part is about outreach social programme with drug abusers, its principles, target groups and aims. The second chapter describe application of theoretical base to the real successfully running outreach programme. In the third part are described the circumstances leading to existence of drug problem in Roma's community and is focused on its specific aspects. Further more is introduced Roma's traditional music as the part of their traditions. The practical part comes out with results of exploratory study based on interview with professionals, who work with drug abusers in different organizations in south bohemia region.

The aim of the essay is on theoretical base discover the possibility of usage the sound media as a tool in education of Roma's drug abusers. The outputs of this essay can be use in a future as a base for further research of practical usage of sound media as a tool in social services focused on drug abusers.

